

Jaczewski, Bohdan

Działalność Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1977

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/3-4, 802-804

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ośrodków tajnego nauczania na tym terenie była Państwowa Komisja egzaminacyjna pod kryptonimem „Kuznica” kierowana przez dra G. Brzęka (ps. „Dewajtis”), działająca w latach 1940—1943, tzn. do czasu podporządkowania się powiatowym Komisjom Oświaty i Kultury Departamentu OiK.

Anna Zielińska
(Kraków)

2

16 III 1978 r. mgr Anna Zielińska przedstawiła referat pt. *Raporty wizytatorów generalnych szkół w Koronie w latach 1787—1793*. Są one źródłem informacji o uposażeniu poszczególnych szkół, składzie zespołów nauczycielskich i ich kompetencjach pedagogicznych, o organizacji procesu dydaktycznego, postępach uczniów, zaopatrzeniu w podręczniki wydawane przez Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych, wreszcie o oddziaływaniu szkoły na środowisko i o stosunku miejscowej społeczności do edukacji publicznej. Obraz szkół, jakie rysuje się poprzez akta wizytacji, jest bardzo zróżnicowany. W sumarycznym zestawieniu widać jednak, że dobrą opinię wizytatorów uzyskiwały przez długie lata szkoły w Koronie: w Poznaniu, Krakowie, Warszawie, Płocku, Piotrkowie, Radomiu, Łukowie i Międzyrzeczu Koreckim. Oznaczało to, że mimo niskiego poziomu nauczania niektórych przedmiotów (np. prawa, nauki moralnej, łaciny, nauk przyrodniczych) ogólne wyniki zadowalały Komisję. W raportach wizytatorów z tych lat odnajdujemy znacznie mniej śladów interwencji w sprawach personalnych nauczycieli. Ostre w początkowych latach działalności KEN konflikty światopoglądowe w zespołach nauczycielskich miały znacznie łagodniejszy przebieg w okresie późniejszym. Niezmiennie w sprawozdaniach pojawiają się uwagi dotyczące braku podręczników, gabinetów i innych pomocy naukowych, co uniemożliwiało nauczanie według nowych metod. Braki łągodził mecenat społeczny oraz inicjatywa nauczycieli, którzy własną pomysłowością, a niejednokrotnie własnym kosztem sprawiali najpotrzebniejsze przyrzady. Zamieszczane przez wizytatorów wykazy „osób przychylnych edukacji” są z biegiem lat coraz obszerniejsze. Ta gotowość niesienia pomocy świadczyła o przełamaniu początkowej niechęci wobec szkół Komisji w sferach magnackich i szlacheckich. Treść sprawozdań wizytacyjnych pozwala na sformułowanie wniosku, że do pełnej realizacji programowych i organizacyjnych zamierzeń Komisji zabrakło przede wszystkim czasu.

Ryszard Terlecki
(Kraków)

KOMITET HISTORII NAUKI I TECHNIKI

DZIAŁALNOŚĆ KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1977

Na zebraniu plenarnym w styczniu 1977 r. dokonano podsumowania Roku Staszycowskiego. Uznano potrzebę interdyscyplinarnego badania dorobku Staszica i wysunęto postulat opracowania dzieła zbiorowego poświęconego Staszycowi. W kwietniu 1977 r. Komitet wraz z Muzeum w Wilanowie zorganizował dwudniową, jubileuszową sesję naukową pod nazwą *Jan III Sobieski — kultura artystyczna i umysłowa jego czasów*. Sesja zgromadziła krajowych i zagranicznych specjalistów różnych dyscyplin, których badania dotyczą epoki Sobieskiego. Pierwszy dzień wypełniły komunikaty ogólnohistoryczne. Drugi dotyczył zagadnień kultury barokowej,

a koncentrował się na postaci wybitnego polskiego uczonego XVII w. A. Kochańskiego. W maju Komitet zorganizował wspólnie z Oddziałem lubelskim Polskiego Towarzystwa Fizycznego i Lubelskim Towarzystwem Naukowym uroczyste posiedzenie poświęcone pamięci profesora A. Teskego — w 10 rocznicę jego zgonu. Omówiono wkład A. Teskego do historii nauki; skoncentrowano się również na problemach nauczania historii fizyki. Na przełomie września i października Komitet i Leszczyńskie Towarzystwo Kulturalne urządziły w Lesznie trzydniową sesję naukową pt. *Stanisław Leszczyński jako mecenas nauk*. Sesja, która obok uczonych polskich skupiła badaczy zagranicznych, dotyczyła głównie zagadnień politycznych i kulturalnych związanych z postacią króla Leszczyńskiego. Na plenarnym posiedzeniu Komitetu, który obradował w październiku przedstawiono rolę A. Birkenmajera jako historyka nauki i jako historyka książki.

Podjęto serię wydawniczą (w językach obcych) z zakresu historii nauki, oświaty i techniki; przekazano do wydawnictwa monografię M. Frankowskiej-Terleckiej: *L'unité du savoir au XIIe et XIIIe siècles*. Na zlecenie Prezydium dr hab. Bohdan Jacewski przygotował dla Wydziału I PAN syntetyczny referat dotyczący działalności Komitetu w minionym 25-leciu. Przygotowano również opinię dla Wydawnictwa Towarzystwa Naukowego KUL na temat wydanej przez Katolicki Uniwersytet Lubelski pracy pt. *Wkład Polaków do kultury świata*.

Prace Komisji ds. Upowszechniania i Nauczania Historii Nauki i Techniki (przew. — doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa) skoncentrowały się wokół problemów nauczania dziejów poszczególnych dyscyplin. Działo 6 grup roboczych: 1) ds. Nauczania w Szkołach Wyższych Powszechnej Historii Nauki; 2) ds. Nauczania w Szkołach Wyższych Historii Biologii i Historii Medycyny; 3) ds. Programowych Nauczania w Szkołach Wyższych Historii Techniki, 4) ds. Programowych Nauczania w Szkołach Wyższych Historii Nauk Leśnych; 5) ds. Programowych Nauczania w Szkołach Wyższych Historii Nauk Ścisłych; 6) ds. Programowych Wprowadzenia Elementów Historii Nauki w Szkołach Średnich.

Komisja współdziałała z Instytutem Programów Szkolnych przy Ministerstwie Oświaty i Wychowania. W wyniku współpracy wprowadzono do programu dziesięcioletniej szkoły ogólnokształcącej: (Program: *Praca-Technika*) zagadnienia z historii techniki we wszystkich klasach. Ponadto przystąpiono do praktycznego wdrażania haseł programowych, tzn. opracowano propozycję scenariuszy przezroczyste dla klas 1-3 oraz przystąpiono do pisania rozdziałów z historii techniki dla uczniów i nauczycieli w podręcznikach: Technika-Praca dla klas IV i V. Grupa Robocza ds. Nauczania Historii Nauk Leśnych w szkołach wyższych — pod kierownictwem prof. A. Żabko-Potopowicza — uzyskała akceptację z Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki na wprowadzenie do planu zajęć na Wydziałach Leśnych uczelni rolniczych przedmiotu pod nazwą: *Historia leśnictwa*. Wykłady powyższe — po szczegółowym rozpatrzeniu przez zespół decyzją Ministerstwa — mają być wprowadzone w życie w roku akademickim 1978/79. Komisja pośredniczyła w pertraktacjach autorów — historyków poszczególnych dyscyplin — z PWN, w sprawie wydania skryptów uniwersyteckich z dziejów nauk ścisłych, uzyskując pozytywne wyniki — np. w przypadku historii chemii. Na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” wprowadzono cykl pn. *Problemy nauczania historii nauki i techniki*. W „Annales of Science” (nr 35 z 1978 r.) opublikowano artykuł I. Stasiewicz-Jasiukowej pt. *The teaching of the history of science and technology in Polish higher education*. Przygotowano w pierwszej wersji pracę zbiorową dzieł autorów pod redakcją I. Stasiewicz-Jasiukowej pt. *Dzieje nauczania historii nauki i techniki w Polsce* (ok. 500 s.). W trakcie opracowania znajduje się również polsko-czechosłowacka pozycja książkowa pt. *Historia i współczesność nauczania dziejów nauki i techniki w Czechosłowacji i w Polsce* (redaktorzy naukowci: Z. Nový i I. Stasiewicz-Jasiukowa), która ukaże się drukiem w 1980 r. w Czechosłow-

wacji (w jednym z tzw. języków kongresowych). Materiały, dotyczące nauczania historii nauki i techniki w Polsce — opracowane przez Komisję — były sukcesywnie drukowane w roczniku 1977 czasopisma „Dejiny věd a techniky”.

Komisja ds. Historii Prasy Technicznej (przew. prof. J. Pazdur) odbyła jedno posiedzenie naukowe, którego przedmiotem była sprawa badania historii prasy technicznej na tle porównawczym w skali międzynarodowej. Materiały z konferencji pn. *Czasopiśmiennictwo górnicze w Polsce*, która odbyła się w 1976 r. w Katowicach, zostały wydane jako oddzielny zeszyt w serii „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego ” (nr 96).

Pozostałe Komisje KHNiT nie prowadziły w 1977 r. działalności.

Komitet Historii Nauki i Techniki reprezentował polskie środowisko historyków nauki i techniki na arenie międzynarodowej — utrzymując przede wszystkim związki z Sekcją Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, co znalazło wyraz głównie w działalności reprezentantów Polski we władzach Unii, jak również w trakcie XV Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki (Edynburg 10-19 VIII 1977 r.). Spośród członków Komitetu w Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki uczestniczyli: prof. J. Dobrzycki, mgr J. Jasiuk, prof. J. Miąso, prof. E. Olszewski, prof. B. Suchodolski, prof. W. Voisé. Obrady Kongresu, poprzedzone sesją plenarną, toczyły się w sekcjach i sympozjach problemowych. Jednym z nich było VI Sympozjum Komitetu Międzynarodowej Współpracy z Zakresu Historii Techniki na temat: *Společné oddziaływanie techniki łączności XX wieku*. Program obrad i sposób realizacji przygotował przedstawiciel Polski, prof. E. Olszewski. Na XV Kongresie zaznaczył się dalszy wyraźny wzrost zainteresowania tematyką, dotyczącą zarówno historii, jak i aktualnych problemów polityki naukowej. Ogółem ok. 40 referatów wiązało się tematycznie z zagadnieniami polityki naukowej, a Międzynarodowa Rada Studiów nad Polityką Naukową (ICSPS) zorganizowała specjalne sympozjum poświęcone polityce naukowej w okresach rewolucji¹.

W czasie Kongresu odbyło się posiedzenie Zgromadzenia Ogólnego Sekcji Historii Nauki MUHiFN. Zgromadzenie przyjęło sprawozdanie z działalności i plany pracy komisji naukowych. Członkowie KHNiT wchodzi do: Komisji Bibliografii (prof. P. Czartoryski), Komisji Publikacji (prof. W. Voisé), Komisji Początków Nauki Nowożytnej (prof. J. Dobrzycki — jako przewodniczący), Komisji Instrumentów Naukowych (mgr J. Jasiuk), Komisji Nauczania (prof. B. Suchodolski — jako wiceprzewodniczący, a jako członek — prof. J. Miąso). Do Komisji połączonych z innymi Uniami weszli: prof. J. Babicz (Komisja Historii Geografii), prof. J. Dobrzycki (przewodniczący Komisji Historii Astronomii), prof. K. Maślankiewicz (Komisja Historii Geologii). Członkiem Zarządu Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki (ICOHTEC) jest prof. E. Olszewski, a sekretarzem ds. wydawniczych prof. I. Pietrzak-Pawłowska.

Bohdan Jaczewski
(Warszawa)

Z KRAJU

Z DZIAŁALNOŚCI MUZEÓW

Zmniejszenie się w ostatnich latach publikacji popularno-naukowych z zakresu historii nauki i techniki wyzwoliło szereg inicjatyw zmierzających do upowszechnienia

¹ Obszerne relacje z przebiegu Kongresu — pióra J. Jasiuka i E. Olszewskiego — znajdują się w nr 2/1978 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.